

МЕТОДИКА ЕКОНОМІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ТУРИЗМУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

METHODOLOGY OF ECONOMIC EVALUATION OF TOURISM OF ODESA REGION ON THE FACES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У статті з'ясовано сутність поняття «сталий розвиток». Проаналізовано наявні та сформульовано власне визначення поняття «сталий розвиток туризму». Визначено проблеми та принципи сталого розвитку туризму. Розкрито зміст концепції сталого розвитку туризму. Запропоновано методику економічного оцінювання та регулювання туристичної індустрії території на засадах сталого розвитку та адаптовано її на прикладі Одеської області.

Ключові слова: *сталий розвиток, сталий розвиток туризму, туристичний регіон, туристична привабливість, рекреаційне навантаження, методика оцінювання, Одеський регіон.*

В статье выяснено сущность понятия «устойчивое развитие». Проанализированы имеющиеся и сформулированы собственные определения понятия «устойчивое развитие туризма». Определены проблемы и принципы устойчивого развития туризма. Раскрыто содержание концепции устойчивого развития туризма. Предложена методика экономической

оценки и регулирования туристической индустрии территории на принципах устойчивого развития и адаптировано ее на примере Одесской области.

Ключевые слова: *устойчивое развитие, устойчивое развитие туризма, туристический регион, туристическая привлекательность, рекреационная нагрузка, методика оценки, Одесский регион.*

The article clarifies the essence of the concept of "sustainable development". The existing and formulated own definition of the concept "sustainable tourism development" is analysed. The problems and principles of sustainable tourism development are determined. Content of the concept of sustainable development of tourism is revealed. The method of economic appraisal and regulation of the tourism industry of the territory on the basis of sustainable development is proposed and adapted by its example of the Odesa region.

Key words: *sustainable development, sustainable development of tourism, tourist region, tourist attraction, recreational load, assessment methodology, Odesa region.*

УДК 338.48

Музиченко-Козловська О.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій Національний університет «Львівська політехніка»

Постановка проблеми. Туризм є однією з галузей економіки, що динамічно розвивається, середньорічний приріст якої становить близько 5%, і кількість міжнародних перевезень може подвоїтися до 2020 року. Внесок туризму до світового ВВП з непрямыми ефектами становить до 10% [1].

Розвиток туризму охоплює значні території, тому може мати масштабні як позитивні, так і негативні наслідки для держави та регіонів. У зв'язку з цим 2017 рік був оголошений ООН роком сталого розвитку туризму.

Основою туристичної діяльності є природні та історико-культурні ресурси, тому вона чітко прив'язана до місцевості, де вони сконцентровані. Туризм може бути додатковим джерелом доходів для місцевого населення. Наприклад, на Одещині туристичний збір у 2017 р. становив 5,2 млн грн. [2]. Але туристична діяльність може мати серйозні негативні наслідки для регіону. Наслідки змінюються залежно від кількості і характеру туристів, а також характеристики місця, де провадиться туристична діяльність. Ці негативні впливи можна зменшити, якщо ефективно управляти туристичною привабливістю території на засадах сталого розвитку. Тому особливої актуальності набувають дослідження щодо визначення та формулювання проблем сталого розвитку туризму регіонів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Започаткували теоретичне підґрунтя наукових досліджень щодо сталого розвитку Г. Дейлі [3], Дж. М. Хулс [4], Р.В. Кейтс, Т.М. Перріс,

А.А. Лейзеровіч [5], В. Вернадський [6]. Вивченню та розв'язанню проблем, які виникають під час дослідження проблем управління сталим розвитком присвятили свої праці В.М. Бабаєв [7], який проаналізував стан соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням впливу агломераційних процесів, управління якими є одним з основних складових стратегії сталого розвитку територій; Л.Ц. Масловська [8], яка розглянула методичні підходи до розроблення регіональних програм сталого розвитку; Т.І. Ткаченко [9], який запропонував засади ринкового механізму управління туризмом за моделлю сталого розвитку; О.В. Литвинова [10], яка розкрила сутність сталого розвитку туризму. Але у роботах цих учених недостатньо висвітлені проблеми методичного забезпечення сталого розвитку туризму у регіоні.

Формулювання цілей статті. Мета статті – аналіз наявних визначень понять «сталий розвиток» та «сталий розвиток туризму»; формулювання власного визначення поняття «сталий розвиток туризму»; розроблення методики економічного оцінювання та регулювання туристичної індустрії території на засадах сталого розвитку та апробування її на прикладі Одеської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. До певного часу розвиток людства визначався ступенем розвитку матеріального виробництва. Використання природних ресурсів відбувалося в межах асиміляційних можливостей природи (здатності нейтралізувати антропогенний вплив).

Тому не було потреби враховувати екологічний складник розвитку суспільства. Усі зусилля спрямовувалися на економічне зростання держав. Тільки з ХХ ст., коли чисельність населення різко зросла, а негативний антропогенний вплив на довкілля почав відчуватися на глобальному рівні, постала проблема співвідношення економічного та екологічного аспектів розвитку господарства. Однак сталий розвиток не слід сприймати лише через економічний чи екологічний імперативи у виробництві та споживанні.

Термін «сталий розвиток» є офіційним українським відповідником англійського терміна «sustainable development», дослівний переклад якого може бути «життєздатний розвиток», «самопідтримуваний розвиток», «всебічно збалансований розвиток» [11].

За словником української мови «сталий – це безперервний, незмінний» [12].

У доповіді Міжнародної Комісії з навколишнього середовища і розвитку зазначено, що «сталий розвиток – це розвій, який передбачає задоволення потреб теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти їхні власні потреби» [13].

Стосовно економіки сталий розвиток – це керований розвій на основі системного підходу та сучасних інформаційних технологій, які дають змогу дуже швидко моделювати різні варіанти напрямів змін, з високою точністю прогнозувати їх результати та вибрати оптимальний.

У 2014 році Україна вступила у фазу реформування старої системи, що дало поштовх до підписання у 2015 році Указу Президента «Про Стратегію сталого розвитку “Україна-2020”» [14] та прийняття «Стратегії сталого розвитку “Україна-2020”» [15].

Однак у Стратегії лише задекларовано цілі на шляху до сталого розвитку, але не конкретизовано їх та не визначено кількість і джерела коштів, необхідних для її реалізації.

Основні напрями стратегії сталого розвитку мають передбачати: узгодженість економічного, соціального та екологічного аспектів розвитку території як цілісної територіальної системи; забезпечення економічного розвитку регіону для підвищення рівня життя населення, забезпечення зайнятості працездатного населення та соціального захисту непрацездатних; формування інфраструктури регіону (виробничої, транспортної, інженерної, соціальної, ринкової тощо); державну підтримку наукових розробок щодо сталого розвитку; здійснення екологічного моніторингу на всіх рівнях; міжнародну співпрацю щодо сталого розвитку регіонів.

За «Концепцією сталого розвитку населених пунктів», затвердженою Постановою ВРУ № 1359-XIV, сталий розвиток визначено як «соці-

ально, економічно та екологічно збалансований розвиток міських та сільських поселень, спрямований на створення їхнього потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь» [16].

Т.І. Ткаченко вважає, що сталий розвиток туризму – це такий розвиток, який забезпечує визначений тип рівноваги, тобто баланс між соціально-економічними та природними складниками [9].

На думку Г.В. Казачковської, «сталий розвиток туризму можливий за умови існування рівноваги між збереженням природних та історико-культурних ресурсів, економічними інтересами, соціальними потребами і розвитком туристичної діяльності, а також за умови створення сприятливого середовища для формування якісного національного туристичного продукту [17].

А.М. Хахлюк і А.В. Лук'янов доводять, що розвиток туризму відповідно до імператив сталого розвитку повинен ґрунтуватися на основі збалансованості інтересів між економічною ефективністю туристичної галузі та збереженням природного довкілля [18].

За документами Всесвітньої туристичної організації «сталий розвиток туризму – це туристична діяльність, за якої управління всіма ресурсами проходить таким чином, що економічні, соціальні, естетичні потреби задовольняються та зберігається культурний складник, екологічні процеси, біологічне розмаїття та системи підтримки життя» [1].

Отже, сталий розвиток туризму – це збалансований, економічно доцільний розвій туристичної індустрії на основі збалансованості між збереженням та охороною природних та історико-культурних ресурсів, задоволенням потреб туристів та соціальними потребами місцевого населення туристичної дестинації.

Проблемою сталого розвитку туризму є використання позитивного впливу туристичної діяльності та обмеження (регулювання) її негативних наслідків. «Сталий розвиток туризму відповідає потребам нинішніх туристів приймаючих регіонів, захищаючи та посилюючи можливості для майбутнього. Передбачається, що він веде до управління всіма видами ресурсів таким чином, щоб задовольнити економічні, соціальні та естетичні потреби збереження культурної цілісності, основних екологічних процесів, біологічного розмаїття та життєзабезпечення системи» [1].

Принципи сталого розвитку туризму: еколого-збалансоване використання природних ресурсів; збереження культурної спадщини; залучення місцевого населення до просвітницької діяльності щодо бережливого ставлення до природи та культурних пам'яток; застосування концепції екологічного менеджменту та маркетингу.

Концепція сталого розвитку туризму включає три складники:

– економічний, який передбачає економічно доцільний розвій туристичної індустрії на основі збалансованості між збереженням і охороною природних та історико-культурних ресурсів та задоволенням потреб туристів;

– соціальний, за яким враховують потреби місцевого населення;

– екологічний, який передбачає оптимальне використання та бережливе ставлення до обмежених природних туристичних ресурсів, особливо унікальних.

Економічно доцільний розвиток туризму – це доцільність прийому у регіоні такої кількості туристів, яка дасть можливість досягти максимального економічного ефекту. Щоб визначити економічно доцільність розвитку туризму, необхідно виявити сукупність чинників, які впливають на підвищення туристичної привабливості регіону, та заходи, які слід реалізувати, щоб її досягти. У певному регіоні може бути потенціал для розвитку туризму та бажання прийняти максимальну кількість туристів, але щоб досягти максимальної туристичної привабливості території, затрати для цього можуть виявитися недоцільними. Інші регіони, які вже досягли певного рівня туристичної привабливості території, можуть планувати прийом меншої кількості туристів із високими витратами на місці прибуття, щоб таким чином зменшити рекреаційне та психологічне навантаження на туристичну територію, й одночасно отримати максимальний економічний ефект.

Туризм – багатогранна галузь економіки, яка має великий потенціал, отже, його розвиток має базуватися на додатковому доході для місцевого населення, сприяти зростанню економіки приймаючої країни, створювати додаткові робочі місця. Сталий розвиток туризму можливий лише за підтримки держави, оскільки лише на національному рівні можливо створити стратегічну основу його розвою на місцях.

Функціонування туризму на засадах сталого розвитку передбачає: економічно доцільний, збалансований розвиток туристичної індустрії; забезпечення економічного, соціального та культурного розвитку громад; захист природного та культурного середовища; виготовлення якісної продукції та надання кваліфікованих послуг для задоволення потреб туристів тощо. Однак настає момент, коли розвиток туризму необхідно оптимізувати, тобто стимулювати прибуття таких категорій туристів, які залишать у місці прибуття більше коштів за меншої кількості відвідувань. Такий процес потребує створення високорозрядних засобів розміщення туристів (не нижче 5-зіркових), підвищення якості туристичних послуг, формування високоякісної туристичної інфраструктури (дороги, аеропорти, залізничні вокзали тощо), які б відповідали міжнародним стандартам.

Особливістю прогнозування таких складних соціально-економічних явищ, як туризм, є багатоваріантність, тобто можливість використання різних методів чи критеріїв оцінювання. Процес розвитку туризму на засадах сталого розвитку має ймовірнісний характер, прогнозувати який досить складно. Закономірності сталого розвитку туризму формуються під впливом багатьох різноманітних чинників, деякі з них мають суб'єктивний характер. Тому для економічного оцінювання туризму на засадах сталого розвитку скористаємося комплексною методикою.

Основним критерієм туристичної динаміки та визначальним суб'єктом економічних відносин на туристичному ринку є туристи. Тому від кількості туристів, які відвідали певний регіон, залежить прибутковість туристичної діяльності. З іншого боку – за кількістю туристів, що відвідали місцевість, можна визначити її туристичну привабливість. Але зі зростанням кількості туристичних прибуттів (особливо у великі густозаселені міста) регіони, які досягли високого рівня туристичної привабливості, прагнуть не лише залучити на свою територію більшу кількість туристів, але й дотримуватися допустимих норм рекреаційного та психологічного навантаження шляхом приваблення багатих туристів, тобто таких, які б залишали більше доходів на місцях прибуття.

Потенційно можлива кількість туристів у регіоні – це та їх частина, яку може прийняти туристичний регіон, враховуючи ресурсний потенціал (кількість природних та антропогенних туристичних ресурсів) території; місткість матеріально-технічної бази туризму (готелів, санаторіїв, пансіонатів тощо); рекреаційне навантаження на територію, за дотримання якого створюються умови для підтримки екологічної рівноваги, комфортного відпочинку та не погіршення якості природних туристичних ресурсів.

Економічно доцільна кількість туристів у регіоні – це така їх частина, яка дасть змогу отримати максимальний економічний ефект від їх перебування у його межах. Наявна (фактична) кількість туристів – це та їх частина, яка зафіксована у державній статистичній звітності господарюючих суб'єктів туристичної індустрії, тобто ті туристи, які фактично (за офіційними даними) відвідали регіон. Але слід враховувати і тих туристів, які не реєструються офіційно, а подорожують неорганізовано.

Процес економічного оцінювання та регулювання туристичної індустрії території на засадах сталого розвитку, що становитиме в подальшому відповідну методику, пропонуємо здійснювати у такій послідовності:

I-й етап. Визначення туристичного потенціалу території, який є сукупністю всіх його туристичних ресурсів.

II-й етап. Оцінювання рекреаційної місткості території.

III-й етап. Здійснення маркетингових досліджень з метою прогнозування попиту на послуги туристичних підприємств регіону (зокрема, серед іноземців).

IV-й етап. Формування переліку можливих заходів щодо сталого розвитку туризму в межах території регіону.

V-й етап. Регулювання сталого розвитку туризму території шляхом коригування державних (місцевих) програм.

Розглянемо детальніше етапи економічного оцінювання та регулювання туристичної індустрії території на засадах сталого розвитку на прикладі Одеської області України.

I-й етап. Визначення туристичного потенціалу території, який передбачає аналіз наявності природних, історико-культурних туристичних ресурсів та матеріально-технічної бази туризму, а також рівня їх використання.

Показниками оцінювання туристичного потенціалу приймемо площу природних туристичних ресурсів регіону; кількість засобів розміщення туристів, у т. ч. 5-зіркових; кількість антропогенних туристичних ресурсів (у т. ч. унікальних (віднесених до світової спадщини ЮНЕСКО)).

Площа природних туристичних ресурсів Одеської області, за розрахунками О.О. Бейдика, становить 115,71 тис. км² [19]. Кількість засобів розміщення туристів в Одеській області станом на 2016 рік становить 583 одиниці [21], з них близько 15 одиниць – 5-зіркові готелі, які мають змогу приймати заможних туристів і таким чином оптимізувати їхню кількість у межах Одеської області задля сталого розвитку туризму в її межах.

Кількість антропогенних, біосоціальних туристичних ресурсів: 5488 одиниць [19], із них до світової спадщини ЮНЕСКО віднесено історичний центр і порт м. Одеси та Астрономічну обсерваторію Одеського національного університету [11].

Отже, туристичний потенціал Одещини досить високий, вона посідає 15-те місце серед інших областей України [22].

Результатом аналізу ресурсного потенціалу та можливостей туристичної індустрії регіону має стати визначення шляхів раціонального використання та підвищення привабливості наявного природно-ресурсного та історико-культурного потенціалу; прогнозування кошторисних витрат задля модернізації наявної та розширення нової матеріально-технічної бази та інфраструктури туризму; прогнозування витрат на створення навчальних центрів для підвищення кваліфікації та навчання трудових кадрів; прогнозування витрат на достатнє інформаційне забезпечення та рекламування туристичної галузі регіону, що дасть можливість розробити ефективні інвестиційні проекти для підвищення туристичної привабливості території на засадах сталого розвитку.

II-й етап. Оцінювання рекреаційної місткості території. Для запобігання зниження ефекту оздоровлення та відпочинку під час здійснення туристичної діяльності слід враховувати норми рекреаційного навантаження на відповідні місцевості. З огляду на рекреаційне навантаження для запобігання зниження якості довкілля на туристичній території визначається рекреаційна місткість місцевості, яка вимірюється як загальна кількість осіб, що можуть одночасно перебувати там, не завдаючи шкоди природному середовищу. Рекреаційна місткість залежить від норми рекреаційного навантаження, площі рекреаційної території, часу перебування туристів у її межах та тривалості сприятливого для відпочинку періоду [20].

За нормативами, розрахованими в ІРД НАН України, в середньому рекреаційна місткість туристичних центрів приморських територій становить 400 тис. осіб/рік [20]. За статистичними даними Головного управління статистики в Одеській області, фактично обслужено у засобах розміщення туристів у 2016 р. 278,227 тис. осіб [21]. Отже, використано 69,56% потенціалу. Невикористаних можливостей для залучення туристів залишається понад 30%.

III-й етап. Проведення маркетингових досліджень із метою прогнозування попиту на послуги туристичних підприємств Одеської області України (зокрема, серед іноземців). Для цього скористаємося статистичними даними (табл. 1).

Результати розрахунку (див. табл. 1) свідчать про зростання попиту на туристичні послуги у 2015 р. на 17,17% і зменшення зростання попиту у 2016 р. на 8,37%. У середньому порівняно з 2014 р. попит на туристичні послуги підприємств Одеської області зріс на 12,77%. Однак кількість обслужених іноземних громадян у засобах розміщення туристів Одещини збільшилася на 30,53% у 2015 р., а у 2016 р. зменшилася на 54,12%. Отже, на шляху до сталого розвитку туризму є потреба покращувати ситуацію щодо залучення іноземних туристів на Одещину.

Отже, можемо прогнозувати зростання попиту на послуги туристичних підприємств Одеської області в середньому на 13%, однак серед іноземних громадян попит у 2016 році зменшився більше ніж на 54%. Для збільшення попиту серед іноземних туристів необхідно здійснювати необхідні маркетингові заходи, про що слід зазначити у Програмі розвитку туризму в Одеській області.

IV-й етап. Формування переліку можливих заходів щодо сталого розвитку туризму в межах території регіону. Такі заходи можуть передбачати:

1) підвищення привабливості природних туристичних ресурсів та історико-культурних пам'яток шляхом раціонального та бережливого їх використання, враховуючи рекреаційне та психологічне навантаження;

Таблиця 1

Кількість обслужених приїжджих у засобах розміщення туристів (ЗРТ) Одеської обл.*

| № п. | Види ЗРТ | Кількість у 2014 р., осіб | Кількість у 2015 р., осіб | Зміни, (+/-, %) за 2014/15 рр. | Кількість у 2016 р., осіб | Зміни, (+/-, %) за 2015/16 рр. |
|------|--|---------------------------|---------------------------|--------------------------------|---------------------------|--------------------------------|
| 1. | Готелі | 181 282 | 240 586 | +59 304 | 278 227 | +37 641 |
| 2. | Спеціалізовані ЗРТ | 209 272 | 230 929 | +21 657 | 236 337 | +5 408 |
| 3. | Іноземних громадян, обслужених у готелях** | 17 607 | 25 343 | +7736, +30,53% | 55 237 | -29 894, -54,12% |
| 4. | Всього | 390 554 | 471 515 | +80 961, +17,17% | 514 564 | + 43 049, + 8,37% |

* Розраховано за даними Головного управління статистики в Одеській області [21]

** Розраховано за даними Державної служби статистики [23]

2) здійснення реконструкції та модернізації матеріально-технічної бази туризму, у тому числі історико-культурних пам'яток;

3) підвищення якості сервісного обслуговування шляхом упровадження обов'язкової сертифікації готельних послуг та послуг харчування за міжнародними стандартами;

4) створення необхідної інфраструктури і покращення стану наявної;

5) інформаційне забезпечення та рекламування туризму, особливо за межами держави, шляхом формування національної системи інформаційних центрів;

6) розвиток суміжних із туризмом галузей економіки, у тому числі у сфері розваг;

7) підготовка висококваліфікованих нових та підвищення кваліфікації наявних трудових кадрів для туризму шляхом розширення системи спеціалізованих навчальних закладів та стажування за кордоном;

8) підвищення якості довкілля;

9) здійснення маркетингової кампанії щодо конкретних туристичних послуг у межах регіону, спрямованих на приваблення іноземних туристів;

10) проведення просвітницької діяльності щодо бережливого ставлення до природи та культурних пам'яток.

Успішність реалізації запропонованої програми заходів буде залежати від розроблення та запровадження плану дій, який би враховував усі аспекти виконання заходів. Такий план дій передбачає: нормативно-правове та методичне забезпечення розвитку туризму, узгодженість із міжнародним законодавством; виділення туризму як окремої галузі економіки для покращення не лише статистичної звітності з усіх видів туризму, а і державного управління та регулювання.

За результатами попередніх етапів дослідження розробляється інвестиційний проект щодо сталого розвитку туризму. Для його успішної реалізації необхідно запланувати розміри коштів за усіма розділами програми. Визначення необхідної кількості інвестицій залежить від економічної ситуації на ринку. Проводячи маркетингове дослідження

(планування попиту на послуги туристичних підприємств, що було зроблено на третьому етапі програмних заходів), визначено, що попит на послуги туристичних підприємств Одеської області за останні роки зростає.

Враховуючи попит на туристичні послуги, припустимо, що програма заходів щодо сталого розвитку туризму потребує таких середньорічних витрат:

1) підвищення привабливості природних туристичних ресурсів та історико-культурних пам'яток шляхом раціонального та бережливого їх використання, враховуючи рекреаційне та психологічне навантаження, – 12 млн. грн.;

2) здійснення реконструкції та модернізації матеріально-технічної бази туризму (у тому числі історико-культурних пам'яток) – 15 млн. грн.;

3) підвищення якості сервісного обслуговування шляхом упровадження обов'язкової сертифікації готельних послуг та послуг харчування за міжнародними стандартами – 4,5 млн. грн.;

4) створення необхідної інфраструктури і покращення стану наявної – 20 млн. грн.;

5) інформаційне забезпечення та рекламування туризму, особливо за межами держави, шляхом формування національної системи інформаційних центрів – 2,1 млн. грн.;

6) сприяння розвитку суміжних з туризмом галузей економіки (у тому числі у сфері розваг) – 5,2 млн. грн.;

7) підготовка висококваліфікованих нових та підвищення кваліфікації наявних трудових кадрів для туризму шляхом розширення системи спеціалізованих навчальних закладів та стажування за кордоном – 2 млн. грн.;

8) підвищення якості довкілля – 9,2 млн. грн.;

9) здійснення маркетингової кампанії щодо конкретних туристичних послуг у межах регіону, спрямованих на приваблення іноземних туристів, – 0,1 млн. грн.

10) проведення просвітницької діяльності щодо бережливого ставлення до природи та культурних пам'яток – 0,01 млн. грн.

Подальшим кроком інвестиційного проекту щодо сталого розвитку туризму (на прикладі

Одеської обл.) буде визначення ефективності програмних заходів. Загалом доцільність запровадження програмних заходів буде визначатися за виникнення сумарного економічного ефекту для держави, місцевого населення та підприємства. Оскільки для визначення прибутків держави та місцевого населення від розвитку туризму не існує чіткої методики, а самостійне знаходження таких показників виходить за межі цього дослідження, то визначення ефективності програмних заходів зведемо лише до розрахунків економічної ефективності інвестицій у туристичні підприємства, які будуть реалізовувати заходи щодо сталого розвитку туризму. Основними показниками, за якими можна визначити, які заходи доцільно запроваджувати для забезпечення сталого розвитку туризму, можуть бути: термін окупності інвестиційних вкладень та коефіцієнт загальної ефективності капітальних вкладень.

Доцільність вкладення інвестицій визначають, порівнюючи розрахунковий коефіцієнт економічної ефективності капіталовкладень E_p з нормативним коефіцієнтом E_n , який приймемо на рівні облікової ставки НБУ України, тобто 16%. Якщо $E_p > E_n$, то вкладення інвестицій вважається доцільним. Щоб урахувати норму прибутку на вкладений капітал, скористаємося формулою:

$$E_p = \frac{\Pi_{np}}{K_i(1 + E_\delta)^t}, \quad (1)$$

де E_δ – норма прибутку на вкладений капітал (дисконтна ставка), %;

t – період часу між вкладенням інвестицій та отриманням прибутку, роки.

Перш ніж визначити економічну ефективність програмних заходів, припустимо, що розподіл прибутку від здійснених заходів буде таким:

1) підвищення привабливості природних туристичних ресурсів та історико-культурних пам'яток шляхом раціонального та бережливого їх використання, враховуючи рекреаційне та психологічне навантаження, – 3 млн. грн.;

2) здійснення реконструкції та модернізації матеріально-технічної бази туризму (у тому числі історико-культурних пам'яток) – 4 млн. грн.;

3) підвищення якості сервісного обслуговування шляхом упровадження обов'язкової сертифікації готельних послуг та послуг харчування за міжнародними стандартами – 1,25 млн. грн.;

4) створення необхідної інфраструктури і покращення стану наявної – 5 млн. грн.;

5) інформаційне забезпечення та рекламування туризму, особливо за межами держави, шляхом формування національної системи інформаційних центрів – 0,5 млн. грн.;

6) сприяння розвитку суміжних із туризмом галузей економіки (у тому числі у сфері розваг) – 1,25 млн. грн.;

7) підготовка висококваліфікованих нових та підвищення кваліфікації наявних трудових кадрів для туризму шляхом розширення системи спеціалізованих навчальних закладів та стажування за кордоном – 0,1 млн. грн.;

8) підвищення якості довілля 0,5 млн. грн.;

9) здійснення маркетингової кампанії щодо конкретних туристичних послуг у межах регіону, спрямованих на приваблення іноземних туристів – 0,01 млн. грн.

10) проведення просвітницької діяльності щодо бережливого ставлення до природи та культурних пам'яток – 0,002 млн. грн.

Здійснимо розрахунки порівняльного коефіцієнта економічної ефективності інвестиційних вкладень за один рік (E_p) для кожного заходу окремо за формулою (1):

$$E_{p_1} = \frac{3}{12(1 + 0,16)^1} = 0,22; \quad E_{p_2} = \frac{4}{15(1 + 0,16)^1} = 0,23;$$

$$E_{p_3} = \frac{1,25}{4,5(1 + 0,16)^1} = 0,24; \quad E_{p_4} = \frac{5}{20(1 + 0,16)^1} = 0,22;$$

$$E_{p_5} = \frac{0,5}{2,1(1 + 0,16)^1} = 0,20; \quad E_{p_6} = \frac{1,25}{5,2(1 + 0,16)^1} = 0,21;$$

$$E_{p_7} = \frac{0,1}{2(1 + 0,16)^1} = 0,04; \quad E_{p_8} = \frac{0,5}{9,2(1 + 0,16)^1} = 0,05;$$

$$E_{p_9} = \frac{0,01}{0,1(1 + 0,16)^1} = 0,08; \quad E_{p_{10}} = \frac{0,002}{0,01(1 + 0,16)^1} = 0,02.$$

Порівняння розрахованих коефіцієнтів економічної ефективності інвестиційних вкладень з нормативним коефіцієнтом $E_n = 0,16$ свідчить, що інвестування 7-го; 8-го; 9-го та 10-го заходів виявилось недоцільним – розраховані коефіцієнти ефективності для них є меншими, ніж нормативний. Інвестування решти 6 заходів буде ефективним.

V-й етап. Регулювання сталого розвитку туризму шляхом коригування Програми розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2017-2020 рр. [24]: здійснення заходів щодо збільшення кількості заможних (іноземних) туристів, що дасть змогу оптимізувати обсяг туристичних прибуттів; впровадження міжнародної системи якості послуг на туристичних об'єктах області; сприяння участі у міжнародних інвестиційних проєктах; визначення та забезпечення типізації та спеціалізації курортів області; здійснення зонування (чітко визначені частини території з переліком видів туризму та інфраструктури) територій туристичного призначення; визначення допустимого рекреаційного навантаження та регулювання інтенсивності туристичних потоків; організація здійснення моніторингу екологічного стану довкілля; сприяння просвітницькій роботі щодо бережливого ставлення до природних та історичних об'єктів туризму; сприяння вихованню патріотизму до власного міста у місцевих мешканців та популяризації туризму; забез-

печення доступності об'єктів туристичної інфраструктури для осіб з інвалідністю.

Для успішної реалізації програми сталого розвитку туризму необхідно враховувати ефективність інвестиційних вкладень у заходи програми. Результатом реалізації запропонованих змін до програми має бути привабливості оптимальної кількості туристів та інвесторів для забезпечення сталого розвитку туризму в Одеській області.

Висновки. Здійснені у статті аналіз і дослідження дають змогу стверджувати: сталий розвиток – це керований розвиток на основі системного підходу та сучасних інформаційних технологій, які дають змогу дуже швидко моделювати різні варіанти напрямів змін, з високою точністю прогнозувати їх результати та вибрати оптимальний. Сталий розвиток туризму – це збалансований, економічно доцільний розвиток туристичної індустрії на основі збалансованості між збереженням та охороною природних та історико-культурних ресурсів, задоволенням потреб туристів та соціальними потребами місцевого населення туристичної дестинації. Методика економічного оцінювання та регулювання туристичної індустрії території на засадах сталого розвитку може бути використана для оцінювання доцільності вкладення інвестиційних ресурсів у програму заходів щодо сталого розвитку туризму у регіоні, що доведено на прикладі її апробування в Одеській області. У подальших дослідженнях доцільно визначити економічну ефективність заходів щодо сталого розвитку туризму в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Всесвітня туристська організація (ЮНВТО) World Tourism Organization, UNWTO). URL: <http://www2.unwto.org/en>.
2. Державна фіскальна служба України. URL: <http://www.sfs.gov.ua>.
3. Herman E. Daly. Beyond Growth. The Economics of Sustainable Development. URL: <http://www.beacon.org/Beyond-Growth-P130.aspx>.
4. Hulse J.H. Sustainable Development at Risk: Ignoring the Past / J.H. Hulse. New Delhi: Cambridge University Press India Pvt. Ltd. Ottawa: International Development Research Centre, 2007. 390 p.
5. Kates R. W. What is Sustainable Development? Goals, Indicators, Values, and Practice / R.W. Kates, T. M. Parris, A. A. Leiserowitz. – Environment: Science and Policy for Sustainable Development, Number 3. P. 8-21.
6. Вернадский В.И. Экология – ноосфера. М., 1994. 327 с.
7. Проектне управління стратегією сталого розвитку територій: монографія / за заг. ред. В.М. Бабаєва; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2017. 194 с.
8. Масловська Л.Ц. Сталий розвиток продуктивних сил регіонів: теорія, методологія, практика: моно-

графія / Л.Ц. Масловська. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. 366 с.

9. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т.І. Ткаченко. К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2009. 463 с.
10. Литвинова О.В. Стратегія розвитку сталого туризму в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економічних наук: спец. 08.00.03. Економіка та управління національним господарством / О.В. Литвинова. Донецьк, 2013. 19 с.
11. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://www//uk.wikipedia.org/wiki/>.
12. Тлумачний словник української мови. URL: <http://eslovnyk.com>.
13. Доповідь Міжнародної (Світової) Комісії з навколишнього середовища і розвитку «Наше спільне майбутнє». URL: <http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm/>.
14. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/5/2015>.
15. Росохата Д. «Стратегія сталого розвитку 2020» реальний план чи політична декларація? / Д. Росохата. URL: <http://iac.org.ua/strategiya-stalogo-rozvitku-2020-realniy-plan-chi-politichna-deklaratsiya-chastina-1>.
16. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів» від 24.12 1999 р., № 1359-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1359-14>.
17. Казачковська Г.В. Можливості сталого розвитку туризму та курортів в Україні / Г.В. Казачковська // Інформаційні технології в управлінні туристичною та курортно-рекреаційною економікою: матеріали доповідей II наук.-практ. конф. Бердянськ: АРІУ, 2006. С. 126-137.
18. Хахлюк А.М., Лук'янов А.В. Проблеми розвитку туризму в Україні в контексті сталого розвитку / А.М. Хахлюк, А.В. Лук'янов // Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку: [електронне видання]: матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23-24 жовт. 2014 р.) / голова редкол. С.В. Мельниченко. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 418 с. URL: <https://knteu.kiev.ua/file/MTc=/344519a49a74e01ba891b5467f7c2bc7.PDF>.
19. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: методологія і методика аналізу, термінологія, районування: монографія / О.О. Бейдик. К.: Видавничо-поліграфічний центр Київського національного університету ім. Т. Шевченка, 2001. 395 с.
20. Кравців В.С. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери / В.С. Кравців, Л.С. Гринів, М.В. Копач, С.П. Кузик. Наукове видання. Львів: НАН України. ІРД НАН України. 1999. 78 с. URL: http://tourlib.net/books_ukr/kravciv7.htm.
21. Головне управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>.
22. Музиченко-Козловська О.В. Економічне оцінювання туристичної привабливості території: монографія / О.В. Музиченко-Козловська. Львів: Новий світ-2000, 2012. 176 с.
23. Колективні засоби розміщення в Україні у 2016 році: статистичний бюлетень. К.: Державна служба статистики України, 2017. 200 с.

24. Програма розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2017-2020 роки. – Рішення Одеської обласної ради від 23 грудня 2016 р. –

№ 285-VII.URL: https://oda.odessa.gov.ua/turyzm_i_pryroda/prohrama_rozvytku_turyzmu_v_odeskii_oblasti.html.

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВОДОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

ORGANIZATIONAL CULTURE AS AN INSTRUMENT FOR MODERNIZATION OF THE WATER SUPPLY COMPLEX OF THE REGIONS OF UKRAINE

Сьогодні у пошуках ефективнішого розвитку водогосподарського комплексу регіонів України досить часто аналізують лише фінансово-економічні елементи або методи управління. При цьому не враховують, що суб'єктом господарювання є людина. На її трудову діяльність впливає безліч факторів: стиль життя, вірування, традиції, переконання, ціннісні орієнтації. Але в умовах сформованої економіки та ринку господарювання прорахований економічний механізм не завжди допомагає. Можна пояснити це швидкими змінами життя, зміни правил гри на ринку, посилення жорсткої конкуренції та відсутність можливості надання надійних прогнозів. Але не змінними залишаються цінності власної культури.

Ключові слова: водогосподарський комплекс регіонів України, організаційна культура, управління, модернізація, інструменти.

Сегодня в поисках эффективного развития водохозяйственного комплекса регионов Украины довольно часто анализируют только финансово-экономические элементы или методы управления. При этом не учитывают, что субъектом хозяйствования является человек. На его трудовую деятельность влияет множество факторов: стиль жизни, верования, традиции, убеждения, ценностные ориентации. Но в

условиях сложившейся экономики и рынка определенный экономический механизм не всегда помогает. Можно объяснить это быстрыми изменениями жизни, изменения правил игры на рынке, усиление жесткой конкуренции и отсутствие возможности предоставления надежных прогнозов. Но неизменными остаются ценности собственной культуры.

Ключевые слова: водохозяйственный комплекс регионов Украины, организационная культура, управление, модернизация, инструменты.

Today, in search of a more efficient development of the water management complex of the regions of Ukraine, only financial-economic elements or management methods are often analyzed. It does not take into account that the subject of management is a person. Many factors affect her work: lifestyle, beliefs, traditions, beliefs, value orientations but in the conditions of the developed economy and the economy, the calculated economic mechanism does not always help. It can be explained by the rapid changes in life, changes in the rules of the game in the market, the strengthening of hard competition and the impossibility of providing reliable forecasts. But the values of one's own culture remain unchanged.

Key words: the agricultural complex of the regions of Ukraine, organizational culture, management, modernization, tools.

УДК 658.3.07

Пахота Н.В.

здобувач кафедри обліку і оподаткування
Державний університет інфраструктури та технологій

Постановка проблеми. Дослідження організаційної культури як одного з найефективніших інструментів модернізації та управління водогосподарським комплексом регіонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні проблеми та перспективи модернізації водогосподарського комплексу регіонів України також можливі варіанти удосконалення системи управління водним господарством найшли відображення в працях вітчизняних науковців, а саме: М. Хвесика, В. Голяна, А. Васильєвої, Л. Левковської та багато інших. Проте, незважаючи на значний обсяг розглянутої проблематики, аспект модернізації далеко не вичерпаний та потребує подальших досліджень [3; 6].

Постановка завдання. Метою статті є пошук ефективного інструменту модернізації водогосподарського комплексу регіонів України. Одним

з інструментів управлінської дії, який спрямований на управління трудовим колективом для підвищення ефективної діяльності водогосподарського комплексу є впровадження організаційної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організаційна культура на перший погляд – невидимий елемент організації, але одночасно те що було колективне переростає у особистісне. На формування організаційної культури у свідомості українців щодо захисту водних ресурсів насамперед впливає норма моральності, людяності, принципи індивідуальності та гармонія з природою, а також з водними ресурсами зокрема. Питання формування організаційної культури все частіше привертає увагу дослідників, особливо великих організацій чи комплексів.

Доцент Харківського національного університету В.С. Шевченко стверджує, що вплив організа-